

دانشکده ادبیات فارسی و زبانهای خارجی

موضوع:

بررسی میزان کاربرد واژه‌های سیاسی مصوب فرهنگستان زبان

در بخش سیاسی مطبوعات

استاد راهنما

دکتر گلناز مدرسی قوامی

استاد مشاور

دکتر ویدا شقاقی

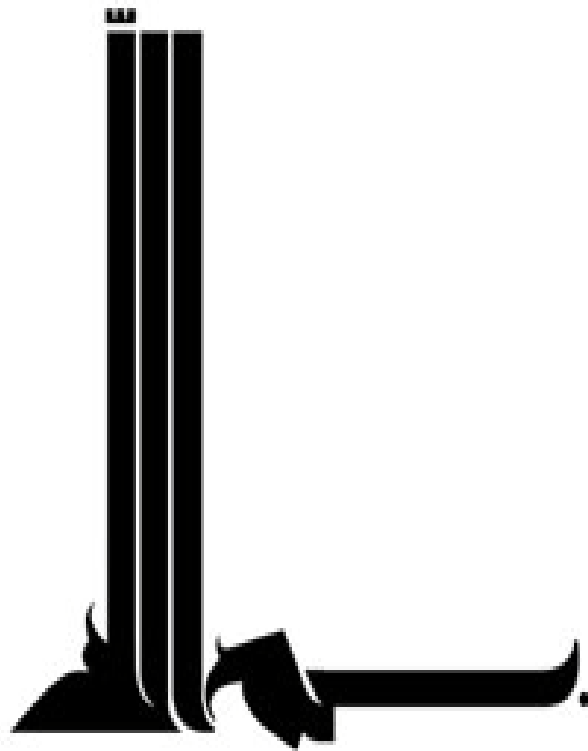
نگارش: پریسا کشاورز

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته زبانشناسی همگانی

دی ۱۳۸۸

❑ فصل اول: چارچوب تحقیق

۱	۱-۱ مقدمه
۲	۲-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق
۲	۳-۱ هدف تحقیق
۳	۴-۱ پرسشهای تحقیق
۳	۵-۱ فرضیات
۴	۶-۱ روش تحقیق
۴	۱-۶-۱ تحلیل محتوای کمی
۵	۱-۱-۶-۱ واحد تجزیه و تحلیل
۶	۲-۱-۶-۱ انتخاب نمونه
۶	۷-۱ ویژگیهای جامعه آماری
۷	۸-۱ واژههای تخصصی
۷	۱-۸-۱ ژانر
۸	۲-۸-۱ خبر
۸	۳-۸-۱ مصاحبه
۹	۴-۸-۱ برنامه‌ریزی زبان
۹	۹-۱ مشکلات و تنگناهای تحقیق
۹	۱۰-۱ ساختار پژوهش

❑ فصل دوم: پیشینه تحقیق

۱۱	۱-۲ مقدمه
۱۴	۲-۲ پیشینه
۱۴	۱-۲-۲ فروغی (۱۳۱۵)
۱۷	۲-۲-۲ المعی (۱۳۶۸)
۱۷	۳-۲-۲ ذاکری (۱۳۷۱)
۱۷	۴-۲-۲ اوجی (۱۳۷۴)

۱۸	۵-۲-۲ کافی (۱۳۷۴)
۲۱	۶-۲-۲ کافی (۱۳۷۵)
۲۲	۷-۲-۲ طباطبایی (۱۳۷۶)
۲۴	۸-۲-۲ ارباب سلیمانی (۱۳۷۷)
۲۵	۹-۲-۲ حقشناس (۱۳۷۸)
۲۶	۱۰-۲-۲ شرفی (۱۳۷۹)
۲۶	۱۱-۲-۲ گندمی (۱۳۸۰)
۲۶	۱۲-۲-۲ مهریار (۱۳۸۲)
۲۷	۱۳-۲-۲ پرویزی (۱۳۸۲)
۲۸	۱۴-۲-۲ عاصی (۱۳۸۲)
۳۰	۱۵-۲-۲ منشیزاده و شریف (۱۳۸۴)
۳۷	۱۶-۲-۲ شریف (۱۳۸۶)
۳۷	۱۷-۲-۲ خرمشاهی (۱۳۸۷)
۳۸	۱۸-۲-۲ کشاورز و ستاری (۱۳۸۸)
۳۸	۱۹-۲-۲ ستاری (۱۳۸۸)

فصل سوم: مبانی نظری

۴۰	۱-۳ مقدمه
۴۱	۲-۳ جامعه‌شناسی زبان
۴۲	۳-۳ برنامه‌ریزی زبان
۴۳	۱-۳-۳ برنامه‌ریزی برای اصلاح و نوسازی زبان
۴۴	۲-۳-۳ تصفیۀ زبان از عناصر بیگانه
۴۵	۴-۳ قرضگیری زبانی
۴۶	۱-۴-۳ انواع قرضگیری زبانی
۴۶	۱-۱-۴-۳ قرضگیری واژگانی
۴۸	۲-۱-۴-۳ قرضگیری واجی

۴۸	۳-۴-۱-۳ قرضگیری دستوری
۴۹	۳-۴-۲ الگوهای وامگیری و انواع آن
۴۹	۳-۴-۲-۱ وامگیری مستقیم
۴۹	۳-۴-۲-۲ وامگیری غیر مستقیم
۵۰	۳-۴-۲-۳ ترجمه قرضی
۵۰	۳-۴-۲-۴ تعبیر قرضی
۵۰	۳-۴-۲-۵ تغییر قرضی
۵۱	۳-۴-۲-۶ ترجمه و تعبیر قرضی
۵۱	۳-۴-۲-۷ آمیزش قرضی
۵۱	۳-۴-۲-۸ تبادل قرضی
۵۱	۳-۴-۳ قرضگیری و پیامدهای صرفی و واژگانی آن
۵۲	۳-۴-۴ چه واژه‌های فارسی است؟
۵۳	۳-۵ اصطلاحشناسی و واژه‌گزینی
۵۵	۳-۵-۱ رویکردهای اصلی در مطالعات اصطلاحشناسی

❏ فصل چهارم: توصیف و تحلیل داده‌ها

۵۷	۴-۱ مقدمه
۵۷	۴-۲ تنوع و فراوانی داده‌ها
۵۷	۴-۲-۱ تنوع و فراوانی داده‌های مجله شهروند
۵۸	۴-۲-۱-۱ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر خبر-زن
۵۸	۴-۲-۱-۲ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر خبر-مرد
۵۹	۴-۲-۱-۳ تنوع و فراوانی وامواژه‌های سیاسی: ژانر خبر-زن
۶۰	۴-۲-۱-۴ تنوع و فراوانی وامواژه‌های سیاسی: ژانر خبر-مرد
۶۰	۴-۲-۱-۵ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر مقاله-زن
۶۱	۴-۲-۱-۶ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر مقاله-مرد
۶۲	۴-۲-۱-۷ تنوع و فراوانی وامواژه‌های سیاسی: ژانر مقاله-زن
۶۲	۴-۲-۱-۸ تنوع و فراوانی وامواژه‌های سیاسی: ژانر مقاله-مرد

- ۶۲ ۹-۱-۲-۴ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر مقاله ترجمه-زن
- ۶۳ ۱۰-۱-۲-۴ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر مقاله ترجمه-مرد
- ۶۴ ۱۱-۱-۲-۴ تنوع و فراوانی و امواژه‌های سیاسی: ژانر مقاله ترجمه-زن
- ۶۴ ۱۲-۱-۲-۴ تنوع و فراوانی و امواژه‌های سیاسی: ژانر مقاله ترجمه-مرد
- ۶۵ ۱۳-۱-۲-۴ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی-ژانر مصاحبه-مرد
- ۶۵ ۱۴-۱-۲-۴ تنوع و فراوانی و امواژه‌های سیاسی-ژانر مصاحبه-مرد
- ۶۶ ۱۵-۱-۲-۴ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر مصاحبه ترجمه-زن
- ۶۷ ۱۶-۱-۲-۴ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر مصاحبه ترجمه-مرد
- ۶۷ ۱۷-۱-۲-۴ تنوع و فراوانی و امواژه‌های سیاسی: ژانر مصاحبه ترجمه-زن
- ۶۸ ۱۸-۱-۲-۴ تنوع و فراوانی و امواژه‌های سیاسی: ژانر مصاحبه ترجمه-مرد
- ۶۸ ۲-۲-۴ تنوع و فراوانی داده‌های روزنامه اعتماد ملی
- ۶۸ ۱-۲-۲-۴ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر خبر اعتماد ملی
- ۶۹ ۲-۲-۲-۴ تنوع و فراوانی و امواژه‌های سیاسی: ژانر خبر اعتماد ملی
- ۷۰ ۳-۲-۲-۴ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر مقاله-زن
- ۷۰ ۴-۲-۲-۴ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر مقاله-مرد
- ۷۱ ۵-۲-۲-۴ تنوع و فراوانی و امواژه سیاسی: ژانر مقاله-زن
- ۷۱ ۶-۲-۲-۴ تنوع و فراوانی و امواژه سیاسی: ژانر مقاله-مرد
- ۷۲ ۷-۲-۲-۴ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر مقاله ترجمه-زن
- ۷۳ ۸-۲-۲-۴ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر ترجمه-مرد
- ۷۳ ۹-۲-۲-۴ تنوع و فراوانی و امواژه‌های سیاسی: ژانر ترجمه-زن
- ۷۴ ۱۰-۲-۲-۴ تنوع و فراوانی و امواژه‌های سیاسی: ژانر ترجمه-مرد
- ۷۵ ۳-۲-۴ تنوع و فراوانی داده‌های روزنامه کارگزاران
- ۷۵ ۱-۳-۲-۴ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر خبر
- ۷۶ ۲-۳-۲-۴ تنوع و فراوانی و امواژه‌های سیاسی: ژانر خبر
- ۷۶ ۳-۳-۲-۴ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر مقاله-زن
- ۷۷ ۴-۳-۲-۴ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر مقاله-مرد
- ۷۸ ۵-۳-۲-۴ تنوع و فراوانی و امواژه های سیاسی: ژانر مقاله-زن

۷۸	۶-۳-۲-۴ تنوع و فراوانی و امواژه‌های سیاسی: ژانر مقاله- مرد
۷۹	۷-۳-۲-۴ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر ترجمه- زن
۷۹	۸-۳-۲-۴ تنوع و فراوانی مصوبات سیاسی: ژانر ترجمه- مرد
۸۰	۹-۳-۲-۴ فراوانی و تنوع و امواژه‌های سیاسی: ژانر ترجمه- زن
۸۰	۱۰-۳-۲-۴ فراوانی و تنوع و امواژه‌های سیاسی: ژانر ترجمه- مرد
۸۱	۳-۴ تحلیل آزمونهای آماری
۸۱	۱-۳-۴ آزمون تساوی میانگین جامعه با یک مقدار ثابت
۸۲	۲-۳-۴ آزمون تساوی میانگینها (آنالیز یکطرفه)
۸۲	۱-۲-۳-۴ آزمون تساوی میانگینها با توجه به جنسیت
۸۳	۲-۲-۳-۴ آزمون تساوی میانگینها با توجه به بافت
۸۴	۳-۳-۴ آزمون تحلیل واریانس
۸۵	۱-۳-۳-۴ آزمون تحلیل واریانس در روزنامه کارگزاران و اعتماد ملی
۸۵	۲-۳-۳-۴ آزمون تحلیل واریانس در مجله شهروند
۸۶	۴-۳-۴ آزمون تأثیرات متقابل فاکتورها
۸۶	۱-۴-۳-۴ عوامل ژانر و بافت
۸۷	۲-۴-۳-۴ عوامل جنسیت و ژانر
۸۸	۳-۴-۳-۴ عوامل جنسیت و بافت
۸۹	۴-۴-۳-۴ عوامل جنسیت و مجله
۹۰	۵-۴-۳-۴ عوامل بافت و مجله
۹۱	۶-۴-۳-۴ عوامل ژانر و مجله
۹۲	۴-۴ الگوهای وامگیری واژه‌های سیاسی مصوب فرهنگستان

فصل پنجم: خلاصه و نتیجه گیری

۹۸	۱-۵ مقدمه
۹۸	۲-۵ خلاصه
۹۹	۳-۵ نتیجه‌گیری

- ۱۰۰ ۴-۵- دیگر دستاوردهای تحقیق
- ۱۰۳ ۵-۵- پیشنهادهای پژوهش

کتابنامه

- ۱۰۴ کتابنامه فارسی
- ۱۰۸ کتابنامه انگلیسی

واژهنامه

- ۱۱۱ واژهنامه فارسی
- ۱۱۲ واژهنامه انگلیسی

- ۸۱ جدول ۴-۱ آزمون تساوی میانگین جامعه با یک مقدار ثابت
- ۸۲ جدول ۴-۲ آزمون تساوی میانگین با یک مقدار ثابت، واژههای مصوب سیاسی
- ۸۲ جدول ۴-۳ مشخصات آزمودنیها: مصوبات سیاسی با توجه به جنس
- ۸۳ جدول ۴-۴ آزمون تساوی میانگین مصوبات سیاسی
- ۸۴ جدول ۴-۵ آزمون تساوی میانگینها با توجه به بافت
- ۸۴ جدول ۴-۶ آزمون تساوی میانگینها
- ۸۵ جدول ۴-۷ آزمون آنالیز واریانس
- ۸۶ جدول ۴-۸ آزمون تحلیل آنالیز واریانس
- ۸۷ جدول ۴-۹ آزمون تأثیر متقابل فاکتورها
- ۸۸ جدول ۴-۱۰ آزمون تأثیر متقابل فاکتورها، جنس و ژانر
- ۸۹ جدول ۴-۱۱ آزمون تأثیر متقابل فاکتورها، جنس و بافت
- ۹۰ جدول ۴-۱۲ آزمون تأثیر متقابل فاکتورها، جنس و مجله
- ۹۱ جدول ۴-۱۳ آزمون تأثیر متقابل فاکتورها، جنس و بافت
- ۹۲ جدول ۴-۱۴ آزمون تأثیر متقابل فاکتورها، مجله و ژانر
- ۹۲ جدول ۴-۱۵ قرض گیری مستقیم

۹۳	جدول ۴-۱۶ آمیزش قرضی
۹۴	جدول ۴-۱۷ تعبیر قرضی
۹۴	جدول ۴-۱۸ تغییر قرضی
۹۵	جدول ۴-۱۹ جدول الگوی وام گیری معادل و امواژها
۵۸	نمودار ۴-۱ فراوانی مصوبات سیاسی-شهروند-خبر-زن
۵۹	نمودار ۴-۲ فراوانی مصوبات سیاسی-شهروند-خبر-مرد
۵۹	نمودار ۴-۳ فراوانی وام واژه‌های سیاسی-شهروند-خبر-زن
۶۰	نمودار ۴-۴ فراوانی وام واژه‌های سیاسی-شهروند-خبر-مرد
۶۱	نمودار ۴-۵ فراوانی مصوبات سیاسی-شهروند-مقاله-زن
۶۱	نمودار ۴-۶ فراوانی مصوبات سیاسی-شهروند-مقاله-مرد
۶۲	نمودار ۴-۷ فراوانی وام واژه‌های سیاسی-شهروند-مقاله-مرد
۶۳	نمودار ۴-۸ فراوانی مصوبات سیاسی-شهروند-مقاله-ترجمه-زن
۶۳	نمودار ۴-۹ فراوانی مصوبات سیاسی-شهروند-مقاله-ترجمه-مرد
۶۴	نمودار ۴-۱۰ فراوانی و امواژهای سیاسی-شهروند-مقاله-ترجمه-زن
۶۴	نمودار ۴-۱۱ فراوانی و امواژه سیاسی-شهروند-مقاله-ترجمه-مرد
۶۵	نمودار ۴-۱۲ فراوانی مصوبات سیاسی-شهروند مصاحبه-مرد
۶۶	نمودار ۴-۱۳ فراوانی و امواژهای سیاسی-شهروند مصاحبه-مرد
۶۶	نمودار ۴-۱۴ فراوانی مصوبات سیاسی-شهروند مصاحبه-ترجمه-زن
۶۷	نمودار ۴-۱۵ فراوانی مصوبات سیاسی-شهروند-مصاحبه-ترجمه-مرد
۶۸	نمودار ۴-۱۶ فراوانی و امواژهای سیاسی-شهروند-مصاحبه-ترجمه-زن
۶۹	نمودار ۴-۱۷ فراوانی مصوبات سیاسی-اعتماد ملی-خبر
۶۹	نمودار ۴-۱۸ فراوانی و امواژهای سیاسی-اعتماد ملی-خبر
۷۰	نمودار ۴-۱۹ فراوانی مصوبات سیاسی-اعتماد ملی-ژانر مقاله-زن
۷۱	نمودار ۴-۲۰ فراوانی مصوبات سیاسی-اعتماد ملی-ژانر مقاله-مرد
۷۲	نمودار ۴-۲۱ فراوانی و امواژهای سیاسی-اعتماد ملی-ژانر مقاله-مرد
۷۲	نمودار ۴-۲۲ فراوانی مصوبات سیاسی-اعتماد ملی-ژانر مقاله-زن

- ۷۳ نمودار ۴-۲۳ فراوانی مصوبات سیاسی-اعتماد ملی-ژانر مقاله ترجمه-مرد
- ۷۴ نمودار ۴-۲۴ فراوانی و امواژه‌های سیاسی-اعتماد ملی-ژانر مقاله ترجمه-زن
- ۷۴ نمودار ۴-۲۵ فراوانی و امواژه‌های سیاسی-اعتماد ملی-ژانر مقاله ترجمه-مرد
- ۷۵ نمودار ۴-۲۶ فراوانی مصوبات سیاسی-کارگزاران-ژانر خبر
- ۷۶ نمودار ۴-۲۷ فراوانی و امواژه‌های سیاسی-کارگزاران-ژانر خبر
- ۷۷ نمودار ۴-۲۸ فراوانی مصوبات سیاسی-کارگزاران-ژانر مقاله-زن
- ۷۷ نمودار ۴-۲۹ فراوانی مصوبات سیاسی-کارگزاران-ژانر مقاله-مرد
- ۷۸ نمودار ۴-۳۰ فراوانی و امواژه‌های سیاسی-کارگزاران-ژانر مقاله-زن
- ۷۸ نمودار ۴-۳۱ فراوانی و امواژه‌های سیاسی-کارگزاران-ژانر مقاله-مرد
- ۷۹ نمودار ۴-۳۲ فراوانی مصوبات سیاسی-کارگزاران-ژانر مقاله ترجمه زن
- ۸۰ نمودار ۴-۳۳ فراوانی مصوبات سیاسی-کارگزاران-ژانر مقاله ترجمه مرد
- ۸۰ نمودار ۴-۳۴ فراوانی و امواژه‌های سیاسی-کارگزاران-ژانر مقاله ترجمه مرد
- ۹۶ نمودار ۴-۳۵ الگوی وامگیری مصوبات سیاسی
- ۹۶ نمودار ۴-۳۶ الگوی وامگیری و امواژه‌های سیاسی

چکیده

هدف این پژوهش با عنوان «بررسی میزان کاربرد واژه‌های سیاسی مصوب فرهنگستان در بخش سیاسی مطبوعات»، بررسی میزان کاربرد این واژه‌ها در دو روزنامه اعتماد ملی و کارگزاران و مجله شهروند و نیز بررسی تأثیر متغیرهای ژانر، بافت، جنسیت و نوع نشریه بر میزان کاربرد آنها بوده است. در این راستا داده‌ها از ۱۱۰ متن حدوداً ۲۰۰ واژه‌ای از متون سیاسی این نشریات استخراج شده و با استفاده از آزمونهای آماری تحلیل شده است. در پایان، الگوی وامگیری واژه‌های سیاسی مصوب بهکار رفته در جامعه آماری این پژوهش تعیین شده‌اند. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها به شرح زیر است:

الف) میزان کاربرد واژه‌های سیاسی مصوب فرهنگستان در بخش سیاسی مطبوعات نسبتاً محدود است، از مجموع ۱۹۶ واژه مصوب، تنها ۴۴ مورد در جامعه آماری این پژوهش بهکار رفته است.

ب) تأثیر متغیرهای ژانر، بافت، جنسیت و نوع نشریه بر میزان کاربرد واژه‌های مصوب یا وامواژه‌ها به لحاظ آماری معنادار نیست.

پ) الگوی وامگیری تغییر قرضی بیشترین کاربرد را در داده‌های این پژوهش داشته است.

کلید واژه‌ها: واژه‌های مصوب فرهنگستان، واژه‌های سیاسی، مطبوعات

۱-۱- مقدمه

زبان فارسی با تاریخ و فرهنگ و تمدن ما پیوندی دیرینه و ناگسستنی دارد، به طوری که امروزه یکی از مهم‌ترین ارکان هویت ملی ما ایرانیان به شمار می‌آید. به همین دلیل، پاسداشت و تقویت زبان فارسی، ارج نهادن به این میراث ارزشمند فرهنگی و استحکام بخشیدن به بنیان هویت ملی ما تلقی می‌شود. افزون بر این، زبان فارسی، زبان رسمی کشور ما و زبان آموزش و ارتباطات فکری و علمی ماست و بخش مهمی از تفکر ما در چارچوب قواعد این زبان شکل می‌گیرد. از این رو، کیفیت ارتباطات فکری و رشد علمی و فنی ما کاملاً وابسته به کیفیت زبان ما یعنی زبان فارسی است. زبان مطبوعات (به ویژه در بخش‌های رسمی‌تر)، یکی از مصداق‌های «زبان معیار» است. انتظار می‌رود در ساخت چنین زبانی، دستکم در سطح واژگان، عبارات و اصطلاحات فارسی به‌کار رود.

امروز به دلیل نفوذ جوامع غربی در زمین‌های مختلف، جوامع در حال توسعه از جمله جامعه ما متحمل تأثیرات بسیاری بوده‌اند و به تبع آن زبان جامعه نیز پذیرای واژه‌های بیگانه بسیاری بوده است. در این زمان نقش فرهنگستان برجسته می‌شود. در کنار اجتناب‌ناپذیر بودن توسعه زبان باید پذیرفت که این توسعه باید منطقی و مبتنی بر برنامه‌ریزی باشد و الا به هر جومرج و آشفتگی خواهد انجامید. فرهنگستان مؤسسه‌ای است که وظیفه اصلی آن وضع اصول و قواعد و تنظیم آئین‌نامه‌های لازم برای هدایت توسعه زبان و نظارت بر آن است. در همین راستا تلاش فرهنگستان به عنوان یک نهاد تأثیرگذار در برنامه‌ریزی زبان معطوف به واژه‌سازی، برابری و واژه‌گزینی برای این واژه‌های بیگانه یا به عبارت دقیق‌تر و امواژه‌ها بوده است، تا به این ترتیب زبان فارسی را در جهت بیان هر چه رساتر مفاهیم یاری رسانده و تجهیز کند.

از سوی دیگر، در روزگار ما، زبان همچون دیگر پدیده‌های انسانی، کارکردهایی پیچیده یافته است. ظهور رسانه‌های جدید که فراگیری از ویژگی‌های مشترک آنهاست، موجب شده که حوزه تأثیر و تأثر زبان گسترش یابد و به کارگیری آن فنیت و تخصصی‌تر شود. رسانه ممکن است موجب گسترش و تقویت زبان شود یا آن را تضعیف کند و از قدرت و قوت بیاندازد. به علاوه به سبب فراگیری رسانه‌های جمعی، اکنون، برنامه‌ریزی زبانی و افزایش دانش زبانی و وسواس در به‌کارگیری زبان امری ضروری و واجب به نظر می‌رسد. این ضرورت در خصوص زبان فارسی به علت سابقه و آثار کهن آن، دوچندان می‌شود. به تمام این مسائل این را نیز باید افزود که امروزه زبان نه فقط وسیله ارتباط، که ابزار گسترش و افزایش قدرت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است.

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

نظر به اینکه زبان فارسی به عنوان زبان ملی ایرانیان میبایست جوابگوی نیازهای روزافزون جامعه امروزی باشد، فعالیت فرهنگستان زبان در ساختن واژه‌های جدید و در کنار آن فراهم آوردن معادل فارسی برای واژه‌های بیگانه (وامواژه‌ها) بسیار حائز اهمیت است.

همچنین با علم بر اینکه رسانه‌ها به طور اعم و مطبوعات به عنوان جزئی از آن به دلیل بعد گسترده خود تأثیر بسزایی در ترویج این واژه‌ها در بین گویشوران جامعه زبانی دارند، لذا ضرورت تحقیقی در این زمینه احساس گردید تا شاید بتوان میزان تعامل دو نهاد فرهنگستان و مطبوعات را در این راستا تعیین کرد. به عبارت روشنتر، از آنجا که واژه‌های سیاسی مطبوعات برخی مصوب و برخی وامواژه‌اند برآیند ما میزان کاربرد واژه‌های مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی را در مطبوعات سنجیم.

با توجه به اینکه بخش سیاسی مطبوعات به موجب اهمیت و حساسیت موضوع پرمخاطب و گسترده‌تر از بخشهای دیگر است ،
واژه‌های سیاسی مصوب فرهنگستان در این بخش از مطبوعات بررسی شده‌اند

از آنجا که با وجود انجام بررسیهایی چند بر روی واژه‌های مصوب فرهنگستان، تا به حال هیچ پژوهشی در رابطه با تعامل دو نهاد فرهنگستان و مطبوعات صورت نگرفته است، اهمیت این تحقیق بارزتر میشود، تا شاید بتوان با حصول یافته‌هایی در این راستا ، ضرورت تعامل بیش از پیش این دو نهاد را روشنتر کرد.

در راستای مطالب ذکر شده، نقش فرهنگستان در قالب یک نهاد برنامه‌ریز و رسانه به عنوان نهادی اجرایی با قابلیت بسیار زیاد در انتقال برنامه‌ها و تعامل دوسویه این دو نهاد، کانون توجه این پایان‌نامه است که البته به علت گستردگی موضوع، قاعدتاً مطالعه و بررسی بخشی از آن در برنامه کار قرار گرفت. به دلایل فوق از بخش واژه‌های مصوب فرهنگستان، واژه‌های سیاسی و از رسانه‌ها، مطبوعات و از میان بخشهای مختلف آن ، متون سیاسی در نظر گرفته شده‌اند

۱-۳-اهداف تحقیق

اهداف پژوهش حاضر عبارتند از:

۱. بررسی میزان کاربرد واژه‌های سیاسی مصوب فرهنگستان در متون سیاسی سه نشریه شهروند، کارگزاران و اعتماد ملی
۲. بررسی میزان کاربرد مصوبات سیاسی با توجه به متغیرهای ژانر، بافت و جنسیت، در این متون سیاسی
۳. بررسی میزان کاربرد و امواژه‌های سیاسی با توجه به متغیرهای ژانر، بافت و جنسیت، در این متون سیاسی
۴. شناسایی الگوهای وامگیری واژه‌های سیاسی مصوب فرهنگستان

۱-۴-پرسشهای تحقیق

این پژوهش میکوشد تا به پرسشهای زیر پاسخ دهد:

۱. واژه‌های سیاسی مصوب فرهنگستان در متون سیاسی مطبوعات به چه میزان کاربرد دارند؟
۲. آیا میزان کاربرد واژه‌های مصوب و امواژه‌های سیاسی به ژانر (مصاحبه، مقاله و خبر) وابسته است؟
۳. میزان کاربرد واژه‌های مصوب و امواژه‌های سیاسی، در متون ترجمه‌ی و تألیفی چگونه است؟
۴. جنسیت در میزان کاربرد واژه‌های مصوب و امواژه‌های سیاسی چه تأثیری دارد؟
۵. آیا کاربرد واژه‌های مصوب و امواژه‌های سیاسی به نوع نشریه (روزنامه، هفته‌نامه) بستگی دارد؟
۶. کدام یک از انواع الگوهای وامگیری در واژه‌های مصوب سیاسی فرهنگستان کاربرد بیشتری دارد؟

۱-۵-فرضیه‌های تحقیق

۱. میزان کاربرد واژه‌های سیاسی مصوب در متون سیاسی مطبوعات اندک است.
۲. میزان کاربرد واژه‌های سیاسی مصوب، وابسته به ژانر است.
۳. میزان کاربرد واژه‌های سیاسی مصوب، در متون تألیفی بیشتر است.
۴. مردان واژه‌های سیاسی مصوب بیشتری به‌کار می‌برند.
۵. کاربرد واژه‌های مصوب در هفته‌نامه بیشتر است.

۶. الگوی وامگیری تعبیر فرضی در واژه‌های مصوب کاربرد بیشتری دارد.

۱-۶-۱- روش تحقیق

۱-۶-۱-۱- تحلیل محتوای کمی

تحلیل محتوا روشی است برای جمع‌آوری اطلاعات و تحلیل آن. در تحلیل محتوا به جای مشاهده مستقیم رفتار مردم یا پرسش در مورد آن، به ارتباطاتی که آنها به وجود آورده و پیامهایی که رد و بدل کرده‌اند، توجه میشود. تحلیل محتوا، متون نامه‌ها، دفاتر خاطرات، سخنرانیها، مقالات، صورت جلسات، کتب، نقاشیها، قوانین و هر سند دیگری را مطالعه و ارزیابی میکند (صدیق سروستانی، ۱۳۷۵: ۹۱). این تحلیل میتواند برباطه با زمان و مکان در مورد محتواها و منابعی که در زمانهای گذشته یا در فرهنگهای دیگر تولید شده‌اند، بهکار گرفته شود (رفیع پور، ۱۳۸۵: ۱۰۹).

تحلیل محتوا روشی «مشاهده‌ای» و «غیر مداخله‌ای» است و چون اسناد مورد مطالعه و متون مورد تحلیل قبلاً ثبت و ضبط شده، بنابراین صاحبان اسناد و مؤلفان آثار در کار تحلیل، واکنشی عمل نمیکنند. همچنین تحلیلگران و محققان در کار تألیف و تدوین و ایجاد اسناد و مدارک، مداخله نمیکنند (صدیق سروستانی، ۱۳۷۵: ۹۱). روش تحلیل محتوا روشی است که میتوان بر اساس آن، خصوصیات زبانی یک متن گفته یا نوشته شده را به طور واقع بینانه یا عینی و بطور سیستماتیک شناخت (رفیع پور، ۱۳۸۵: ۱۰۹).

هولستی^۱ (۱۹۶۸: ۶۰۸) میگوید تحلیل محتوا هر نوع فن استنتاج از طریق شناخت منظم^۲ و عینی^۳ ویژگیهای پیام است. برلسون^۴ نیز تحلیل محتوا را "نوعی فن تحقیق برای توصیف عینی، منظم و کمی محتوای ارتباطات میداند" (برلسون، ۱۹۵۴: ۴۸۹). هانت^۵ تحلیل محتوا را فن شمارش تعداد دفعاتی میداند که انواع مختلف کلمات، عبارات، اندیشهها یا تصورات در یک متن خاص ارتباطی، ظاهر می - شوند. هانت همچنین مدعی است که هدف تحلیل محتوا قرار دادن مقادیر کمی به جای داوریهایی شهودی در مورد اهمیت محتوای متون است (هانت، ۱۹۸۵: ۲۶). اُکیف^۶ مینویسد تحلیل محتوای کمی این امکان را فراهم میکند تا بتوانیم مشخصهها و گرایشهای متنهای زبانی را تعیین کنیم (اُکیف، ۲۰۰۶: ۶۱). با توجه به مطالب فوق، روش تحقیق در پایاننامه حاضر روش تحلیل محتوای کمی است. در این تحقیق با استفاده از روش تحلیل محتوای کمی به بررسی میزان کاربرد واژههای سیاسی مصوب فرهنگستان در متون مطبوعاتی پرداخته و با استفاده از این روش، گرایش مطبوعات در بهکاربردن واژههای مصوب و یا بالعکس و امواژهها را تعیین کرده‌ایم. الگوهای وامگیری واژههای مصوب سیاسی فرهنگستان را نیز مشخص کرده و در مرحله بعد، گرایش فرهنگستان در استفاده از الگوهای وامگیری در واژههای مصوب سیاسی را تعیین نموده‌ایم.

۱-۶-۱-۱- واحد تجزیه و تحلیل

- ۱ O. Holsti
- ۲ systematic
- ۳ objective
- ۴ B. Berelson
- ۵ M. Hunt
- ۶ O. O'keefe

واحد تجزیه و تحلیل شخص یا چیزی است که مورد تحلیل قرار میگیرد و در تحلیل محتوا معمولاً آن را واحد ثبت مینامند. هولستی (۱۹۶۸) پنج نوع واحد عمده تجزیه و تحلیل را به شرح زیر معرفی کرده است:

۱. کلمه یا نماد
۲. مضمون[□]
۳. شخص
۴. بند[□]
۵. مورد[□]

در پایاننامه حاضر واحد تحلیل، کلمه انتخاب شده است. کلمه معمولاً کوچکترین واحد ثبت در روش تحلیل محتوای کمی، محسوب میشود. به کار بستن این واحد، فهرستی از فراوانیهای کلمات را به دست خواهد داد. امتیاز آشکار چنین واحدی، به عنوان واحد ثبت، منفصل بودن، مشخص بودن حدود و مرزهای آن و سهولت نسبی شناخت و تشخیص آن در یک متن است (صدیق سروستانی، ۱۳۷۵: ۱۰۲-۱۰۳).

۱-۶-۱-۲- انتخاب نمونه

شیوههای نمونهگیری در تحلیل محتوا همانند سایر روشهای تحقیق است و ممکن است در سطوح مختلف کلمات، عبارتها، بندها، فصلها، کتابها و امثال آن باشد و به تناسب از فنون نمونهگیری تصادفی و غیر تصادفی استفاده شود (صدیق سروستانی، ۱۳۷۵: ۹۸).

از آنجا که زبان رسانه با توجه به بافت ارتباطی و اجتماعی-اقتصادی آن، زبانی پیچیده است، هرگونه تحلیلی از آن باید مبتنی بر چند تصمیمگیری روششناختی باشد. بدناک^{□□} (۲۰۰۷: ۱۴) تحلیل زبان رسانه را مستلزم تصمیمگیری در سه حوزه زیر میداند:

- ژانر^{□□}: اخبار، تبلیغات، و غیره (انواع محتوای رسانهای)؛
- رسانه: مطبوعات، ایستگاههای رادیویی و غیره (مجرای ارتباطی)؛
- برونداد: اخبار ویژه و برنامههای خاص و بازههای زمانی که با این برنامهها پوشش داده میشوند.

در پایاننامه حاضر بر اساس تقسیم بندی فوق، تصمیمگیری در این سه حوزه به صورت زیر انجام شده است:

---

theme
paragraph
item
□□ M.Bednarek
`` genre

- ژانر: خبر، مقاله، مصاحبه
- رسانه: روزنامه، هفتهنامه
- برونداد: متنهای سیاسی هفتهنامه شهروند و روزنامههای اعتماد ملی و کارگزاران در شهريور ۱۳۸۷.

۷-۱- ویژگیهای جامعه آماری

برای انجام این تحقیق، در شهريور ماه ۱۳۸۷، ۱۱۰ متن حدوداً ۲۰۰ واژه‌ای از تارنمای روزنامه‌های کارگزاران، اعتماد ملی و هفته-نامه شهروند به روش نمونه‌گیری تصادفی بر اساس جدول اعداد تصادفی انتخاب شده، سپس نسبت واژه‌های سیاسی مصوب به مجموع آنها و واژه‌های سیاسی با استفاده از آزمون تی^{□□}، آزمون تحلیل واریانس^{□□} و آزمون تأثیر متقابل فاکتورها^{□□} سنجیده شده است. این متنها با توجه به ژانر، جنسیت و بافت انتخاب شدند. از هفتهنامه شهروند، ۱۰ متن خبری با جنسیت زن و مرد گردآورنده، ۱۰ مقاله با بافت تألیف و جنسیت زن و مرد نویسنده، ۱۰ مقاله با بافت ترجمه و جنسیت زن و مرد نویسنده، ۱۰ مصاحبه با بافت ترجمه و جنسیت زن و مرد مصاحبه‌شونده و ۱۰ مصاحبه با بافت تألیف و جنسیت زن و مرد مصاحبه‌شونده در بازه زمانی شهريور ماه ۱۳۸۷ به دست آمد. از هر کدام از روزنامه‌های کارگزاران و اعتماد ملی، ۱۰ متن خبری بدون در نظر گرفتن جنسیت و بافت به دست آمد، این امر به دلیل محدودیتهای تحقیق و اطلاع نداشتن از جنسیت مؤلفان و عدم اطمینان از ترجمه‌های یا تألیفی بودن خبر در روزنامهها بود. از هر یک از این روزنامهها، ۱۰ مقاله با بافت تألیف و جنسیت زن و مرد نویسنده، و ۱۰ مقاله با بافت ترجمه و جنسیت زن و مرد نویسنده به دست آمد. در روزنامهها در این بازه زمانی متن مصاحبه‌های وجود نداشت.

۸-۱- واژه‌های تخصصی

۸-۱-۱- ژانر

"ژانر کلمه‌های فرانسوی است به معنای "نوع" یا "قسم". در زبان انگلیسی این کلمه در مفهوم دانشگاهی آن، برای مطالعه رسانه‌های بافتمدار، مثل فیلم، نقاشی، داستان، تلویزیون، رادیو، مطبوعات و غیره به‌کار میرود" (مارشال^{□□} و ورندلی^{□□}، ۲۰۰۲: ۳۹).

یارمحمدی (۱۳۸۵: ۱۵۶-۱۵۷) ژانر را اینگونه توصیف میکند: "زبان بر حسب اینکه هدف پیام چیست، گوینده (یا نویسنده) کیست، شنونده (یا خواننده) کیست، وسیله انتقال پیام چیست، گفتگو رودررو صورت میگیرد یا به صورت دیگر و بالاخره هدف پیام را چه کسی تعیین میکند (خود گوینده یا نویسنده یا نهاد وابسته به آن یا مقتضیات اجتماعی) میتواند صورتهای گوناگون به خود بگیرد، هر یک از این گونهها را بیانگونه (که همان ترجمه ژانر میباشد) نامیده‌ایم."

توصیف یک متن که به ژانری خاص متعلق است، عبارت است از طبقه‌بندی کردن آن متن از نظر نوع. متونی که مشخصه‌های مشترکی دارند و یا به‌نظر میرسد که مشترکند در قالب یک ژانر طبقه‌بندی میشوند؛ به این ترتیب میتوانیم به ژانر فیلم، ژانر موسیقی، ژانر داستان و غیره اشاره کنیم. طبق این تعریف ژانرها مجموعه‌هایی از متون هستند که قراردادهای یکسانی را رعایت میکنند (یارمحمدی، ۱۳۸۵: ۱۵۶-۱۵۷)

□ t-test
 □ ANOVA
 □ f-test
 □ J. Marshal
 □ A.werndly

خبر عبارت است از اطلاع نویی که معمولاً در گذشته‌های نزدیک (۲۴ ساعت گذشته) واقع شود، خبر باید مورد علاقه‌گروهی از مردم باشد. اطلاع باید نو باشد، یعنی برای اولین بار به شنونده یا خواننده ارائه شده باشد. خبر به گذشته‌های نزدیک تعلق دارد. اگر مربوط به گذشته‌های دور باشد معمولاً حالت داستانی^{□□} به خود خواهد گرفت. معمولاً در شکلدهی داستان عقیده و اغراض شخصی نقش دارد. حال آنکه در خبر ارائه واقعیت^{□□}، هدف است (ریح^{□□}، ۱۹۹۸: ۵۲).

۱-۸-۳-مصاحبه

- مصاحبه یکی از روش‌های جمع آوری اطلاعات است که در آن به صورت حضوری یا غیر حضوری از فرد یا گروهی از افراد پرسش میشود. نکته مهم آن است که سؤالات مصاحبه از پیش اندیشیده و تعیین شده است. آنچه مصاحبه را به صورتهای مختلف طبقه بندی میکند، میزان انعطاف پذیری و نحوه اجرای آن است. مهمترین انواع مصاحبه به شرح زیر است:
- الف- مصاحبه انعطاف‌پذیر یا آزاد :** در این نوع مصاحبه، چارچوب و حدود پرسش برای مصاحبه‌گر مشخص است و زمان و توالی پرسش به سلیقه مصاحبه‌گر بستگی دارد. در این حالت رفتار مصاحبه شونده طبیعیتر است و اطلاعات واقع‌تری به دست می‌آید. مصاحبه‌گر میتواند سؤالات اضافی نیز طرح کند و در واقع مصاحبه شکل گفتگو مییابد.
- ب- مصاحبه با انعطاف‌پذیری متوسط یا منظم :** مصاحبه‌گر از پرسشنامه‌های با پرسشهای مشخص و با توالی ثابت استفاده میکند، اما معمولاً پرسشها به صورت باز هستند.
- ج- مصاحبه انعطاف‌ناپذیر یا پرسشنامه همراه با مصاحبه :** مصاحبه‌گر از پرسشنامه‌های با پرسشهای مشخص و با توالی استاندارد استفاده میکند. پاسخها ثابت و از قبل پیشبینی و طبقه‌بندی شده‌اند و معمولاً پرسشها به صورت بسته هستند (بیمن^{□□}، ۲۰۰۰: ۷۶).
- مصاحبه‌های استفاده شده در این پایاننامه از نوع الف و ب هستند.

۱-۸-۴-برنامهریزی زبان^{□□}

به هر نوع دستکاری یا دخالت آگاهانه‌های اطلاق میشود که از سوی دولت و یا سازمانی که کم و بیش از حمایت آن برخوردار است، در ساخت و کاربرد زبان در یک جامعه اعمال میشود (باطنی، ۱۳۷۱: ۲۲).

۱-۹- مشکلات و تنگناهای تحقیق

- در تحقیقاتی که در حوزه جامعه‌شناسی زبان صورت می‌گیرند، پژوهشگر همواره با مشکلات و محدودیتهایی روبروست. پاره ای از این موارد، مربوط به ماهیت پیچیده زبان و نیز ساختار جوامع بشری است، هر دو در گذر زمان در حال تغییر هستند و این امر نتایج

□□ narrative
 ✓ fact
 ~ D. Reah
 . J. Beaman
 . Language Planning

حاصل از تحقیقات را نسبی میسازد. بخشی دیگر از مشکلات به محدودیتهایی بازمیگردند که پژوهشگر به هنگام انجام تحقیق با آن ها مواجه است.

در راستای انجام این پژوهش، اساسیترین محدودیت، دسترسی نداشتن به متون مورد نیاز و اطلاعات لازم در مورد متون گردآوری شده بود. در بازه زمانی پژوهش در روزنامهها، متن مصاحبهای وجود نداشت و اطلاعات مربوط به جنسیت گردآورندگان متون ژانر خبر، و نیز تألیفی یا ترجمه بودن متن خبر در دسترس نبود؛ به همین دلیل در روزنامهها، متن خبرها بدون در نظر گرفتن دو متغیر بافت و جنسیت بررسی شدند، اما در هفتهنامه شهروند به دلیل ذکر نام گزارشگران خبر، بررسی متغیر جنسیت امکانپذیر بود. در این هفتهنامه مشکل نا مشخص بودن جنسیت در رابطه با مصاحبهای تألیفی وجود داشت.

۱-۱- ساختار پژوهش

این پژوهش در پنج فصل تنظیم شده است. در فصل اول، فرضیهها، پرسشها و اهداف پژوهش را مطرح کردیم و سپس به روش تحقیق، مشخصات جامعه آماری، واژههای تخصصی و محدودیتهای تحقیق پرداختیم. در فصل دوم، پیشینه تحقیق و در فصل سوم مبانی نظری پژوهش مطرح شده است. در فصل چهارم با استفاده از آزمونهای آماری، دادهها را تجزیه و تحلیل کرده و فرضیههای پژوهش را با دادهها محک زدیم. در فصل پنجم، نتیجه تجزیه و تحلیل دادهها به طور خلاصه مطرح شده است.

۲-۱- مقدمه

سمیعی (۱۳۷۴: ۱۳۶-۱۴۳) در مقالهای با عنوان *سابقه فرهنگستان در ایران* میگوید: "پیش از آن که فرهنگستان ایران در خرداد ۱۳۱۴ شمسی تأسیس شود، در سال ۱۳۰۳ شمسی از نمایندگان وزارتخانههای جنگ و معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه انجمنی تشکیل شد تا با وضع لغات و اصطلاحات نو جوابگوی نیازی باشد که در رستهها و شئون نظامی آن روز از این حیث وجود داشت. انجمن تا آخر ۱۳۰۳ مرتباً هفتهای یکبار تشکیل جلسه میداد و در مدت فعالیت خود حدود سیصد لغت و اصطلاح تازه وضع کرد که عموماً به هواپیمایی، مهندسی نظام، ادوات جنگی و مانند آن تعلق داشت، که از جمله میتوان به اصطلاحات شایع و مأنوس هواپیما، فرودگاه، خلبان، آتشبار، گردان، وابسته نظامی، هواسنج و بادسنج اشاره کرد.

در سال ۱۳۱۱ نیز، که دکتر صدیق اعلم ریاست «دارالمعلمین عالی» را به عهده داشت، ظاهراً به پیروی از رسم دانشگاههای آمریکایی، فعالیتهای علمی فوق برنامه دانشجویان، به ابتکار ایشان، با تشکیل انجمنهایی تشویق و سازمان داده شد که از جمله آنها «انجمن وضع لغات و اصطلاحات علمی» بود. این انجمن پس از تأسیس فرهنگستان ایران {تا مهرماه ۱۳۱۹} نیز فعال بود و با آن همکاری مستمر داشت. حاصل کار «انجمن»، در مجموع از اقبال فرهنگیان و دانشگاهیان برخوردار شد و حدود ۴۰۰ لغت از موضوعات آن در کتاب-های درسی دبیرستان و درسهای دانشگاهی بهکار رفت. برخی از پیشنهادهای «انجمن» بهخصوص در رشتههای علوم طبیعی هنوز رایج و متداول است.

اما فکر تأسیس سازمانی رسمی به نام «فرهنگستان» از آنجا پیدا شد که عدهای از بیداردلان اهل درد که در زبان و ادب فارسی حقّ آبوگل داشتند، زبان پرسابقه ما را، که حامل فرهنگی پرمایه و درخشان است، در معرض خطر تجاوز و کج اندیشی مثنی ناهل دیدند که به بهانه اصلاح و پرورش آن و از طریق وارد کردن عناصر مجهول و نامأنوس، درصدد وضع لغات و اصطلاحات و نشانندن آنها به جای کلمات عربیلاصل برآمدند که حاصل تلاش آنها شمّ و ذوق سالم را میآزارد (همان: ۱۳۶).

ابتدا در سال ۱۳۱۳ شمسی وزارت معارف در صدد برآمد که انجمنهایی از کارشناسان و ارباب فن به پا کند و تشکیل «آکادمی طبّی» نخستین گام در این راه میباشد. برای مطالعه در این امر جلساتی با شرکت چند تن از پزشکان معروف و عدهای از اهل علم در مدرسه

عالی طب منعقد و نام «فرهنگستان» برابر «آکادمی»، در یکی از همین جلسات انتخاب شد. در آغاز قرار بر این نبود که این گونه مؤسسات منحصرأ به وضع لغات و اصطلاحات جدید بپردازند. اما تندرویهای مشهود باعث شد که توجه اصلی به جهت دیگری معطوف گردد. خطر به خصوص وقتی احساس شد که جریان به اصطلاح اصلاح و پیرایش زبان در صدد برآمد از قدرت سیاسی برای پیشبرد مقاصد خود بهره گیرد (سمیعی، ۱۳۷۴: ۱۳۷). محمدعلی فروغی، رئیس الوزرای وقت، از این جریان سخت نگران شد. واکنش خردمندانه وی این بود که تشکیل انجمنی از دانشمندان و اهل لغت و متخصصان را برای تدارک مقدمات تأسیس فرهنگستان ایران به شاه پیشنهاد کند. وجهه همت او مهار جریان ناسالم تحمیل لغات نابهنجار تازه از ناحیه عناصر کممایه و پرتعصب و بیرون کشیدن زمام کار لغتسازی از دست آنان بود که خوشبختانه تدبیر او در این راه مؤثر افتاد (همان: ۱۳۸).

وزارت معارف و اوقاف، و صنایع مستظرفه که مأمور اقدام شده بودند، پس از مشاوره با اهل فن، اساسنامه فرهنگستان را در شانزده ماده تهیه کردند و اردیبهشت ۱۳۱۴ فرمان تشکیل فرهنگستان ایران صادر شد.

فرهنگستان اول، در پی درگیری به موقع، در برابر آفتی که به زبان فارسی روی آورده بود وظیفه خود را ادا کرد. اما بعد، اعضای برجسته آن، که ارکان آن سازمان بودند، در فضای فرهنگی نسبتاً سالمی که پدید آورده بودند، نیازی به فعالیت پیگیر احساس نکردند و رفته - رفته فرهنگستان از پویایی افتاد و دچار رکود شد. شاه از این جهت که از فعالیت فرهنگستان راضی نبود در ۷ اردیبهشت ۱۳۱۷ آن را منحل کرد و هفته بعد فرمان داد از نو تشکیل شود و وزیر معارف {علی اصغر حکمت} ریاست آن را بهعهده گیرد (همان: ۱۲۹).

چند ماهی پس از تجدید سازمان فرهنگستان، در پی کنارگیری حکمت از وزارت معارف، اسماعیل مرآت به کفالت آن وزارت منصوب شد و اداره فرهنگستان را نیز به عهده گرفت. وی حدود سه سال رئیس فرهنگستان بود. فرهنگستان در این مدت موفق شد بسیاری از واژههای علمی مورد نیاز دانشگاهی را تصویب کند و در پایان سال ۱۳۱۹، شمار واژههای نو فرهنگستان به حدود ۱۷۰۰ و در شهریور ۱۳۲۰ به حدود ۲۰۰۰ رسید. در جلسه دوشنبه ۳۰ آذر ۱۳۲۱، ادیبالسطنه سمیعی به ریاست فرهنگستان برگزیده شد که تا ۱۳۲۲ این سمت را حفظ کرد. در این دوره جدید، کار «زبانپیرایی» و «واژهسازی» متوقف شد و فعالیت فرهنگستان بیشتر جنبه ادبی و تحقیقی یافت. نامه فرهنگستان در همین دوره (آغاز سال ۱۳۲۲) تأسیس شد (همان: ۱۴۰). در حقیقت، نامه فرهنگستان مسیر اصلی خود را تحقیق در زبان و ادب فارسی اختیار و از مسیر پیشین، که بیشتر متوجه واژهسازی بود، عدول کرد.

سازمان رسمی دیگری که پس از انحلال فرهنگستان اول تشکیل شد فرهنگستان زبان ایران (فرهنگستان دوم) بود. این فرهنگستان در سال ۱۳۴۹ تأسیس شد و از نظر ساماندهی و تشکیلات منضبطتر از فرهنگستان اول بود. این فرهنگستان دارای پژوهشگاه دستور و املاء فارسی، پژوهشگاه واژهگزینی، پژوهشگاه زبانهای میانه، پژوهشگاه رابطه زبانهای ایرانی با زبانهای دیگر جهان بود و به آزمایشگاه آواشناسی نیز مجهز بود (منصوری، ۱۳۷۶: ۲۲). با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، این نهاد تقریباً از بین رفت و از سازمانهای وابسته به مؤسسه تحقیقات و مطالعات فرهنگی شد.

فارسیگرایی بیش از حد فرهنگستان دوم همواره به عنوان نقطهضعف آن محسوب شده و بارها از سوی اشخاص مختلف به نقد

کشیده شده است. چرا که فرهنگستان دوم دچار پیشداوری بیجا و زیانآور بود. اینکه ریشه همه واژهها باید فارسی یا ایرانی باشد، دامنه کارکرد فرهنگستان را بسیار محدود کرد، در نتیجه فرهنگستان بیش از اندازه به فکر زنده کردن پیشنونها و واژههای از یاد رفته بود (آشوری، ۱۳۷۵: ۱۲۲).